

Тема. Вставні речення. Розділові знаки

Автор: Харечко Людмила Герасимівна,
вчитель української мови та
літератури Рівненського НВК №19

Мета: поглибити знання учнів про вставні конструкції, зокрема про вставні речення; пояснити вживання розділових знаків у реченнях зі вставними конструкціями; формувати вміння розпізнавати та правильно інтонувати вставні речення; розвивати логічне й образне мислення, творчі вміння складати синтаксичні конструкції зі вставними реченнями та використовувати їх в усному й писемному мовленні; виховувати загальнолюдські моральні якості.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: підручник, таблиця «Вставні речення», роздавальний матеріал, тлумачний словник.

Хід уроку

I. Організаційний етап.

1. Привітання, налагодження контакту з класом. *«Побажайте один одному успіху».*

II. Актуалізація опорних знань.

1. Прийом «Бортовий журнал».

Ми знаємо	Хочемо дізнатись	Ми дізнались
Ми знаємо, що...	Хочемо дізнатись..	Ми дізнались...

Бліц-опитування

1. Для чого слугують вставні слова та словосполучення?

2. З якою інтонацією вони вимовляються?
3. Назвіть поширені й непоширені звертання?
4. Назвіть найбільш поширені вставні слова і складіть з ними речення.
5. На які групи за значенням поділяють вставні слова ?
6. Якими розділовими знаками виділяють звертання, вставні та вставлені конструкції?
7. Чи виступають членами речення звертання та вставні слова?

III. Повідомлення теми, мети й завдань уроку. Мотивація навчальної діяльності.

- Сьогодні ми поговоримо про вставні речення. *Прочитайте речення.*

Побачив я одного разу портрет в обіймах рушників пророка нації Тараса.

Побачив я одного разу (*сусід до себе запросив*) портрет в обіймах рушників пророка нації Тараса.

Проблемне питання.

Які особливості (інтонаційні та пунктуаційні) мають конструкції зі вставними реченнями?

Чи можна сказати, що виділене речення містить додаткове повідомлення? Як змінився зміст речення? (*Відповіді дітей*)

IV. Вивчення нового матеріалу.

Робота з підручником.

Робота з опорною таблицею «Вставні речення»

- Вставні речення мають такі ж значення, що й вставні слова і словосполучення. Ними мовець може висловити додаткові повідомлення, побічні зауваження або уточнити основну думку речення.

Вставні речення, які несуть додаткове повідомлення або пояснення до основного змісту речення, здебільшого виділяються дужками (*І хіба не*

безглуздо, що через оці його лисі з'їджені скати (ніяк не може добитися нових!) десь там мусять загинути люди (О. Гончар)).

Невеликі вставні конструкції, які стоять переважно в середині основного речення і мають із ним тісніший змістовий зв'язок, виділяються з обох боків тире (*За вікном — згори було видно — шуміло, вирувало залите сонцем місто (С. Скляренко).*)

Комами з тире відокремлюються від інших членів основного речення вставні конструкції тоді, коли на місці розриву мала б стояти кома (*Є люди на землі, — а то б не варто й жити, — що крізь щоденний труд уміють і любити, і усміхатись, й мислити, й шукать (М. Рильський).*)

Робота з підручником.

Опрацювання навчального матеріалу.

V. Виконання вправ на закріплення вивченого .

Лінгвістичне дослідження.

Прочитати речення, правильно їх інтонуючи. Визначити вставні речення, з'ясувати їх роль. Пояснити вживання розділових знаків.

Звали нашого діда, як вже я потім довідався, Семеном. (О.Довженко.)
А, нівроку, вигнався ти, синку! Що ж той час! Пробіг і вщух, як злива, (скільки ж то ночей ні на часинку я повік, бувало, не стулила! (В. Моруга.)
На вулиці – я чую крізь вікно – сміється жінка штучним сміхом. (Л. Костенко.)
Хай чужина комусь вбирає очі, нехай про неї навіть мріє хтось (до переміни місць такі охочі всі ті, кому в житті не повелось). (Є. Плужник.)
За тучами, за хмарами та зливами, я бачу, сходить день ясний над нивами. (П.Тичина.)
Зневажить мову – зрадити себе (а зрадників хто може поважати?), і стане чорним небо голубе, вмиратиме у муках рідна мати. (А. Адаменко.)

- Дуже подібними до вставних є вставлені конструкції, але, на відміну від перших, вставлені слова, словосполучення і речення не виражають ставлення мовця до висловленої думки, не містять оцінки повідомлення, вказівки на його джерело, на зв'язок з іншим повідомленням. Вони вносять в основне речення додаткові відомості, супровідні зауваження, уточнення, пояснення, поправки тощо: Діти щойно — вона це добре пам'ятала! — були тут поруч (Ю. Збанацький).

Диктант із коментуванням

Живеш, як можеш.(Добре ще живеш...)Не наракаєшна Фортуну всує. Твій спокій, друже, так тобі пасує.(Хоч як біжи,від себе не втечеш!)(В.Герман.) **Там батько, плачучи з дітьми (а ми малі були і голі), не витерпів лихої долі, умер на панщині** (Т. Шевченко).Скільки й пам'ятаю, у нашій хаті на стіні вицокував старенький, облуплений годинник.(Ю, Збанацький.)Здавна, кажуть добрі люди, Бог цей світ звелів любити. (Д. Білоус.) Жить – це сіяти. Сіяти – жити (а врожай доглянуть і без нас).(Р. Лубківський.)

Зробити синтаксичний розбір другого речення.

Творча робота

Робота в групах («Юні поети», «Юні казкарі», «Юні філологи»)

Скласти висловлювання (обсягом 5-6 речень) про красу зимового міста з використанням уособлення. Вжити кілька вставних конструкцій.

Довідка.Я давно це відчував. Це просто диво. Не вистачає слів.

VI. Рефлексія.

1.Вставні речення передають...

2.Якими розділовими знаками виділяють вставні конструкції?

Діти роблять записи у бортових журналах.

- Чи досягли ми поставленої мети?
- Чого ми навчились на уроці?
- Які почуття виникали у вас під час роботи? (Відповіді дітей).

VII. Домашнє завдання

1. **Обов'язково:** повторити теоретичний матеріал, виконати вправу з підручника .
2. **За бажанням :** написати твір-роздум, використовуючи вставні речення.

Додаток до уроку

Послідовність розбору простого речення

1. Вид речення за метою висловлювання (*розповідне, питальне, спонукальне*).
2. Вид речення за емоційним забарвленням (*окличне, неокличне*).
3. Вид речення за кількістю граматичних основ (*просте, складне*).
4. Двоскладне чи односкладне.
5. Вид односкладного речення (*означено-особове, неозначено-особове, узагальнено-особове, безособове, називне*).
6. Непоширене речення чи поширене.
7. Неповне речення чи повне.
8. Неускладнене речення чи ускладнене (*однорідними членами, звертаннями, вставними конструкціями, дієприкметниковим, дієприслівниковим, порівняльним зворотами*).

Матеріал підготувала:

Харечко Людмила Герасимівна, вчитель української мови та літератури Рівненського НВК №19